

СЪЩНОСТ И СТРУКТУРА НА СЕМЕЙНИТЕ ФАКТОРИ ЗА УЧЕБНА ДЕЙНОСТ ПРИ ДЕЦА ОТ ТУРСКИЯ ЕТНОС В БЪЛГАРИЯ

Вехбие Балиева

It is discussed in detail the leading role of the family as a factor strongly influencing the motivation establishment in early school age children. Different classifications of learning motives are suggested in psychological literature: content-motives and stimuli-motives; cognitive and social; direct and indirect; intrinsic and extrinsic.

The influence of the family on children's learning motivation is revealed on the base of the family structure and specific interrelations among family members. The complex structure and the duties and respect of young members towards old one in Turkish ethnic families in Bulgaria are theoretically analyzed.

Висшите психични функции и личността на човека се формират и развиват в процесите на дейността. Но осъществяването на дейността е невъзможно без предварителното възникване на потребности и мотиви. За училищната възраст, естествено най-съществена или водеща е учебната дейност. Следователно, за да бъде тя управлявана и регулирана, е необходимо да се познават мотивите на учениците, подтикващи ги към извършване на тази дейност. Мотивите за учебна дейност могат да бъдат разнообразни. Но усилията както на учителите, така и на родителите е необходимо да бъдат насочени към формиране преди всичко на когнитивни и социални мотиви за учене, защото те в най-голяма степен отговарят на същността на учебната дейност.

Много важна роля при формирането на мотивация за учебна дейност има семейството. Всеки елемент от този микрокосмос влияе върху развитието и формирането на личността на детето по определен начин. Влияние оказва емоционалният климат в семейството, отношенията между отделните членове, отношението към детето, културата и образоваността на близките, професионалните им интереси, отношението им към успехите и неуспехите на детето в учебната дейност, авторитетът на родителите, и т.н.

Сложен и продължителен процес е превръщането на учебната дейност във водеща за децата от началната училищна възраст. Развиващият и възпитава-

щият ефект от тази дейност, твърде много зависи от това, доколко тя е добре мотивирана. В най-общ смисъл понятието „учене“ отразява процеса на творческо усвояване и съхраняване на знанията, уменията и опита, натрупан от човечеството. Важна предпоставка за успешната учебна дейност на учениците е съзнателното им отношение към нея.

В психологичната литература под термина „мотив“, трябва да се разбира вътрешна подбуда за действие, свързана с някаква потребност и проявяваща се в динамична насоченост на поведението. Като подбуда и стремеж към достигане на дадена цел мотивът е съществена причина на действията, но в него намира израз и определящото значение на целите и задачите.

Мотивацията пък се характеризира като „насочена активност“ на личността. В нея обикновено се включват всички видове подбуди — потребности, интереси, стремежи, цели, влечения, идеали и др. Ако мотивът може да се разглежда във връзка с конкретния поведенчески акт, то за мотивацията може да се допусне, че е в пряка връзка с поведението на личността като цяло, като определяща цялостната ѝ насоченост. Учебната мотивация се характеризира със своя специфика: „По своята същност мотивите за учене отразяват насочеността на учащите се към различни страни на учебната дейност“ (Петров, П., 1999).

Съществуват различни класификации на мотивите. Леонтиев например разделя мотивите на две основни групи: *смислообразуващи мотиви*, които подбуждат дейността и ѝ придават определен личностен смисъл и *мотив-стимули*, които са емоционални подбудители на дейността, свързани с позитивните и негативните преживявания, възникващи в процеса на дадена дейност.

Много изследователи разделят мотивите на *познавателни* и *социални*. Познавателните мотиви са свързани със съдържанието на учебната дейност и с процесите на нейното изпълнение, а социалните мотиви — с различните взаимоотношения на учениците.

Други учени говорят за *непосредствени* и *опосредствани* мотиви. При непосредствените мотиви обективното значение на дейността съвпада със субективното ѝ значение. Тези мотиви се основават на естествената, първичната познавателна потребност. При опосредстваните мотиви няма съвпадение между обективното и субективното значение на ученето, тъй като усвояването на знанията служи за удовлетворяване не на познавателната, на други потребности.

И накрая, в зависимост от самостоятелността при възникването и действието на мотивите, те се разделят на *външни* и *вътрешни*. Това деление отразява по-скоро формирането на мотива, който винаги представлява вътрешна характеристика за личността на ученика. Става въпрос за това, че една част от мотивите възникват като следствие от вътрешни потребности — например, любознателността, а други — следствие от външни фактори, например влияние на съученици, родители или учители.

В заключение можем да кажем, че мотивацията за учене се определя от системата на доминиращите мотиви в поведението на ученика. Мотивите за учене отразяват насочеността на ученика към различни страни на учебната дейност. Мотивът създава нагласата за действие, осмислянето и реализацията на целите води до изпълнение на учебните действия. Л. Десев смята, че добра подготовка на учащите се за живота не може да се постигне, без да се формира